

До спеціалізованої вченої ради ДФ 26.007.078
в Національній академії внутрішніх справ за
адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора, професора кафедри психології Львівського державного університету внутрішніх справ Казміренка В'ячеслава Петровича на дисертаційне дослідження Дідковської-Бідюк Марії Володимирівни на тему «Психолого-правові засади використання профайлінгу в діяльності Національної поліції», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота М. В. Дідковської-Бідюк присвячена актуальній проблемі, оскільки питання впровадження новітніх психологічно детермінованих технологій у діяльність Національної поліції залишається об'єктом підвищеної уваги серед науковців та практиків. Слід зазначити, що системно питання, присвячені аналізу використання профайлінгу в діяльності підрозділів Національної поліції України, не ставились на порядок денний наукового та практичного дискурсу, що лише підтверджує наукову новизну проведеного дослідження.

У даному контексті своєчасним, важливим та вельми актуальним видається обраний дисертанткою напрям наукового дослідження, що підтверджується одержаними висновками практичного характеру. Пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правових засад здійснення профайлінгової діяльності та професійно-психологічної підготовки її суб'єктів дозволяють поєднати теоретичний та прикладний рівень аналізу предметного поля дослідження. Більше того, сфокусувавши науковий інтерес на психологічних

особливостях працівників поліції, які в тій чи іншій мірі використовують профайлінг у своїй професійній діяльності, Дідковська-Бідюк Марія Володимирівна виявила наукову далекоглядність, оскільки, як зазначає сама авторка, «суб'єктом профайлінгу в окремих аспектах виступають слідчі, працівники кримінальної поліції, психологи, дільничні офіцери. На даний час працівники жодної служби Національної поліції України не мають належної підготовки для використання профайлінгу у своїй професійній діяльності, однак більшість визначає важливість використання цієї технології». Зазначене передбачає можливість підготовки суб'єктів профайлінгової діяльності, не обмежуючись тільки поліцейськими підрозділів психологічного забезпечення Національної поліції.

Дисертантка констатує відсутність цільових досліджень, присвячених питанню використання профайлінгу в діяльності Національної поліції України, а в основі наукових висновків, сформульованих у дисертації, визначає праці зарубіжних та вітчизняних вчених, що займались питаннями його використання – В. І. Барка, Б. ДеПауло, П. Екмана, А. В. Іщенко, В. П. Казміренка, Л. І. Казміренко, О. С. Колесніченка, М. В. Костицького, О. І. Кудерміної, В. С. Кузьмічова, В. А. Лабунської, Є. Д. Лук'янчикова, С. Д. Максименка, В. С. Медведєва, В. В. Рибалки, О. В. Романенко, І. М. Охріменка, В. М. Синьова, В. О. Татенка, В. Фрізена, К. Шерера, М. Цукермана, О. Фрайя, С. І. Яковенка та ін. Отже, актуальність дисертаційного дослідження «Психолого-правові засади використання профайлінгу в діяльності Національної поліції» визначається необхідністю підготовки фахівців-профайлерів для підрозділів Національної поліції України.

Затверджено тему дисертації «Психолого-правові засади використання профайлінгу в діяльності Національної поліції» Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2016 р., протокол № 21.

Ступінь обґрунтованості наукових досліджень, висновків і рекомендацій. Дисертаційне дослідження проводилося поетапно протягом

2016 – 2020 років. У дослідженні брали участь 229 працівників Національної поліції України, з яких: 71 представників підрозділів психологічного забезпечення; 50 працівників слідчих підрозділів; 60 працівників кримінальної поліції та 48 поліцейських підрозділів превенції. Респонденти представляють підрозділи Національної поліції м. Києва, Київської, Житомирської, Миколаївської, Вінницької, Івано-Франківської областей. Вік респондентів знаходиться в межах 22 – 45 років. Стаж професійної діяльності у правоохоронних органах складає від 1 року до 20 років.

Достовірність та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій полягає як у постановці проблеми, так і способі її вирішення.

До основних елементів наукової новизни віднесено наступні:

- сформульовано поняття суб'єкта профайлінгу, а саме: суб'єкт профайлінгу – це особа, що: здійснює професійну діяльність у сфері створення психологічних профілів (портретів) осіб, які складають оперативний інтерес; виявляє осіб із протиправними намірами шляхом оцінки та прогнозування поведінки, аналізуючи вербальне/невербальне поведіння та характеристики зовнішності. Сукупність якостей, властивостей, здібностей особистості, що здійснює профілювання, зумовлена особливостями професійної діяльності;

- визначено блоки психологічних характеристик, що складають професійно-психологічну компетентність суб'єкта профайлінгу, а саме: *блок загальних та професійних знань* (наявність знань про застосування профайлінгу як в Україні, так і за кордоном, наявність базових психологічних знань, наявність базових криміналістичних знань, знання з різноманітних сфер людського буття); *мотиваційний блок* (адекватне розуміння вимог професії, прагнення працювати у обраній сфері); *блок пізнавальної сфери* (розвинута пам'ять, зокрема наочно-образна, розвинуте логічне мислення, креативність, концентрація та стійкість уваги); *блок особистісних якостей* (прагнення до самовдосконалення, високий ступінь особистої відповідальності, тактовність та вихованість, особиста дисциплінованість,

уміння діяти в умовах дефіциту часу, стресостійкість тощо); *блок комунікативних здібностей* (уміння встановлювати і підтримувати психологічний контакт з будь-якою особою, комунікативна компетентність, володіння навичками невербальної комунікації, уміння застосовувати різноманітні стилі поведінки у конфліктних ситуаціях);

– емпірично досліджені психологічні передумови ефективної реалізації профайлінгової діяльності поліцейських в залежності від різновиду професійної діяльності. Узагальнення одержаних результатів дозволяє стверджувати, що найбільш наближеними до оптимального рівня готовності здійснювати профілювання виявились працівники підрозділів психологічного забезпечення Національної поліції України;

– розроблено рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правових засад застосування профайлінгу в діяльності Національної поліції України, а саме: запропоновано проект «Інструкції із застосування профайлінгових технологій працівниками Національної поліції» .

Структура роботи логічна та послідовна і складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (131 найменування на 14 сторінках) і трьох додатків (на п'яти сторінках). Робота ілюстрована 5 таблицями та 2 рисунками. Загальний обсяг роботи становить 184 сторінок, з яких основний текст дисертації – становить 164 сторінки.

Ознайомлення зі змістом **першого розділу** дисертації «*Теоретико-методологічні засади використання профайлінгу в діяльності Національної поліції України*» свідчить про ґрунтовне вивчення Дідковською-Бідюк М. В. методологічних і наукових основ досліджуваної проблеми. Дисертанткою проаналізовано понятійний апарат за темою дослідження. Розглянуто особливості використання профайлінгу правоохоронними органами зарубіжних країн. Визначено основні підходи до профілювання особистості в Україні, здійснено порівняльний аналіз вітчизняної та зарубіжної практики. На основі теоретичного аналізу підходів до використання профайлінгу,

авторка описала аспекти його використання як для пошуку невідомого злочинця, так і у вигляді превентивної технології.

Важливою складовою дослідження є визначення негативного боку використання етнічного профайлінгу, який полягає в упередженому ставленні до представників тієї чи іншої групи громадян.

У **другому розділі** дисертації *«Психологічні передумови ефективності реалізації профайлінгу в діяльності Національної поліції»* авторкою теоретико-емпіричним шляхом досліджено рівень обізнаності працівників різних підрозділів Національної поліції щодо аспектів використання профайлінгу у службовій діяльності. Окрему увагу авторка звернула на вивчення особливостей взаємодії слідчих, працівників кримінальної поліції та психологів під час розслідування різних видів кримінальних правопорушень.

В змісті зазначеного розділу представлені виокремлені авторкою основні блоки психологічних характеристик фахівців-профайлерів та результати емпірично дослідженого рівня їх сформованості у потенційних суб'єктів профайлінгової діяльності. Визначений рівень розвитку пізнавальних процесів, інтелекту, уміння зчитувати невербальну комунікацію, а також рівня креативності. Встановлено, що найбільш професійно підготовленими до застосування профайлінгу є працівники психологічної служби.

У **третьому розділі** *«Напрями та заходи запровадження профайлінгових технологій в діяльності Національної поліції»* здобувачкою обґрунтовано, що використання профайлінгу підрозділами Національної поліції має бути нормативно врегульовано в межах правового поля. Авторкою розроблено проект *«Інструкції із застосування профайлінгових технологій працівниками Національної поліції»*, який містить інформацію щодо основних аспектів використання профайлінгу, а також виокремлює основні ситуації його використання у форми превентивного заходу та заходу із пошуку потенційних злочинців.

Авторкою розроблено та описано проект програми тренінгу, спрямованого на підготовку суб'єктів профайлінгової діяльності у правоохоронній сфері. Характерною ознакою є наявність інформації щодо теоретичних засад застосування профайлінгових технологій у вітчизняній та зарубіжній практиці діяльності правоохоронних органів, а також практичні завдання, спрямовані на розвиток психічних процесів, знань, умінь та навичок, які необхідні працівникам – суб'єктам профайлінгової діяльності для ефективної її реалізації.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації впроваджені та мають перспективи використання в:

- *практичній діяльності* – матеріали дослідження, висновки і рекомендації можуть бути використані в процесі роботи з працівниками Національної поліції, (акт впровадження Головного управління Національної поліції в Київській області від 21 березня 2021 р.);
- *в освітньому процесі* – при підготовці та проведенні лекцій, семінарських та практичних занять із здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін «Юридична психологія», «Методика проведення психологічної експертизи в різних галузях психології», «Конфліктологія», «Психологія оперативно-розшукової діяльності» (акт Національної академії внутрішніх справ від 12 липня 2019 р.).

Узагальнюючи можна констатувати, що дисертаційне дослідження М.В. Дідковської-Бідюк виконано на належному науковому рівні, містить низку важливих теоретичних і практичних положень і висновків, що підтверджені емпіричними та статистичними даними.

Анотація дисертації відповідає її змісту і дає уявлення про її актуальність, теоретичне та практичне значення.

Наведене дає підстави для загальної позитивної оцінки роботи.

Водночас, потрібно звернути увагу на зауваження і пропозиції, які виникли під час ознайомлення з дисертаційним дослідженням, а саме:

1) у тексті дисертації відслідковується певна термінологічна неузгодженість понятійного апарату, яким оперує дисертантка. Авторкою наскрізно по тексту використовуються синонімічно поняття «профайлінг», «профайлінгова технологія», «методика профайлінгу». На наш погляд, наведені поняття мають певну диференціацію. Відповідно до цього, бажано почути думку дисертантки щодо змістовного наповнення кожного з них чи підстави для їх ототожнювання;

2) сучасному розвитку української держави притаманні приклади яскравих проявів масової активності громадян як реакції на суспільно-політичні перетворення. Зазначене супроводжується випадками зіткнення громадян з представниками правоохоронних органів. Для ефективної діяльності поліцейського при забезпеченні охорони громадського порядку в ході проведення масових заходів було б доцільно володіти вміннями та навичками щодо профілювання потенційно підозрілих осіб – представників натовпу. Авторка в своєму дослідженні вказує на можливість застосування профайлінгу в зазначених ситуаціях, але повноцінного та розгорнутого аналізу представлено не було. На наш погляд, робота набула б більшого прикладного значення, якщо б містила описом типових ознак цієї групи громадян;

3) в підрозділі 3.2 зазначається, що запропонований тренінг може застосовуватися в роботі працівників Національної поліції, які мають базові юридико-психологічні знання, характеризуються певним рівнем розвитку пізнавальної сфери та комунікативних здібностей, мотивовані для підвищення власного професійного рівня тощо. Водночас, бажано розуміти, який рівень наведеного відповідає критерію «певний».

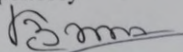
Висловлені зауваження і побажання є особистою думкою опонента, мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Загальний висновок: дисертація М. В. Дідковської-Бідюк на тему «Психолого-правові засади використання профайлінгу в діяльності

Національної поліції» є завершеною, кваліфікаційною науковою працею, виконана авторкою самостійно, розв'язує важливе наукове завдання і є завершеною. Дисертаційне дослідження повністю відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, а його авторка Дідковська-Бідюк Марія Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної психології,
Львівського державного університету
внутрішніх справ

В'ячеслав КАЗМІРЕНКО

